

УДК 792.7(073)

І.Б. Швець, Вінниця, Україна / I. Shvets, Vinnytsia, Ukraine
e-mail: Shurikira@ukr.net**ФОРМУВАННЯ ВОКАЛЬНО-ВИКОНАВСЬКОЇ КУЛЬТУРИ МАЙБУТНЬОГО ПЕДАГОГА-МУЗИКАНТА
ЯК ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА**

Анотація. Відповідно сучасним вимогам музичної освіти, музично-виконавській, зокрема вокально-виконавській підготовці приділяється значна увага в структурі професійних компетенцій педагога-музиканта. Серед вимог до вокальної підготовки фахівців, що містять формування необхідних вокально-педагогічних знань і умінь для постановки академічної манери виконання, знання об'єктивних закономірностей співочого голосоутворення і основ вокальної методики, особливостей розвитку дитячих голосів і принципів їх охорони, володіння методикою роботи з дитячими голосами, є ще одна актуальна вимога - володіння вокальною культурою виконання.

У статті розглядається проблема вокально-виконавської підготовки майбутнього педагога-музиканта, в процесі якої основна увага повинна спрямовуватися не на вузькопрофесійний аспект освоєння вокальної техніки, а на формування особистісних якостей майбутнього вчителя музичного мистецтва зі спрямованістю на поєднання вокально-виконавської діяльності з педагогічною.

Інтеграція загальних педагогічних і спеціальних знань, умінь і навичок в єдиний комплекс музично-педагогічних здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва вимагає ретельного вивчення педагогічних підходів до їх розвитку. Вокально-виконавська культура є домінуючим компонентом в ансамблі виконавських якостей педагога-музиканта. Вокально-виконавські дисципліни - вокальний клас, диригування, вокальний ансамбль передбачають подальшу реалізацію на практиці набутих умінь і навичок, що ґрунтуються на розвитку музичних, художніх, артистичних здібностей і допомагають здійсненню творчої педагогічної діяльності.

Виходячи з цієї тези, в статті розкриваються основні поняття, завдання, принципи, педагогічні умови формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта.

Ключові слова: вокальне виконавство, професійно-педагогічна культура, музичне виховання, вокально-виконавська культура.

Formation of the vocal performing culture of future teachers of music as a pedagogical problem.

Annotation. In the field of music education, music and performing, including vocal and performing training pays special attention to the structure of professional competence of the teacher-musician. Mastering vocal performance culture, methodology of work with children's voices, knowledge of the objective laws of singing voice is an actual demand requirement of vocal training specialists.

The article deals with the problem of formation of the vocal and performing culture of future teachers of music. The author emphasizes that the attention should be focused not only on the aspect of vocal training but on the development of personalities of future teachers whose vocal performing activity has to be combined with pedagogical skills.

Integration general educational and specialized knowledge and skills in a single complex musical and pedagogical ability of the future teacher of music requires thorough study pedagogical approaches to their development.

Vocal-performing culture is the dominant component in the ensemble performing skills teacher-musician. Vocal and performing disciplines - vocal class, conducting, and vocal ensemble include further implementation in practice of acquired skills, based on the development of musical, artistic abilities and help implement creative teaching activities.

This article contains basic concepts, tasks, principles and conditions of forming of pedagogical vocal performing culture.

Key words: vocal performing, pedagogical culture, musical education, vocal performing culture.

Постановка проблеми та її зв'язок з науковими та практичними завданнями. Необхідність модернізації системи вищої освіти в логіці культурологічного підходу обумовлена потребою сучасного українського суспільства в підготовці фахівців, що володіють високим рівнем загальної і професійної культури. У зв'язку з цим зростають вимоги до професійної вузівської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, до його музично-педагогічної культури, складовою якої виступає вокально-виконавська культура.

Вокально-виконавську культуру вчителя музичного мистецтва ми розуміємо як інтегративну якість особистості, що містить в собі ціннісне ставлення до спадщини людства в області різних видів співочої діяльності, компетентність в сфері

вокальної педагогіки, власне вокально-виконавську майстерність, а також творчу активність в вокально-педагогічній діяльності.

В даний час спостерігається великий інтерес до вокального мистецтва серед дітей та молоді. Зростає кількість співочих колективів, відкриваються численні вокальні студії, організовуються вокальні класи в музичних та загальноосвітніх школах, де створюються можливості вибору для творчого розвитку будь-яких видів вокального виконавства - академічного, народного, естрадного, джазового, хорового співу. Щорічно в нашій країні та за її межами організовуються вокальні конкурси за участю дітей та молоді різних вікових категорій, що свідчить про надзвичайну популярність вокальної творчості. Співоча діяльність позитивно впливає на всебічне виховання і освіту, музичний розвиток дітей та

юнацтва, впливаючи на емоційну сферу, розвиваючи художній смак, виховуючи естетичну культуру. Однак, як показують результати науково-педагогічних досліджень, сьогодні серед проблем виховання учнівської молоді однією з найгостріших можна назвати зниження рівня художньо-естетичних потреб. Більшість школярів зорієнтована головним чином на зразки масової молодіжної музики низької якості, що не відповідає критеріям художності.

Одним з факторів, що визначають несформованість музично-естетичного смаку підростаючого покоління, стає дефіцит інформації про високохудожні зразки вітчизняної та світової вокально-виконавської культури в ЗМІ. Однак поряд з цим, не менш важливу роль в ситуації, що склалася, на нашу думку, відіграє низький рівень впливу освітніх установ загальної та додаткової музичної освіти на формування музично-естетичного смаку дітей. Іноді керівництво та педагогічний персонал, щоб досягти швидких успіхів, не приділяють належної уваги творам видатних композиторів, народним пісням, які сприяють формуванню музично-естетичної культури дітей. Безконтрольна співоча концертна діяльність учнів, експлуатація незміцнених голосів в непристосованих приміщеннях, виступи на відкритому повітрі призводять до різних захворювань голосового апарату, а часом до втрати кращих якостей дитячого голосу.

Тому особлива увага в музично-педагогічній освіті повинна приділятися вихованню фахівців, здатних протистояти напору низькопробної поп-культури, спроможних створювати, зберігати і примножувати кращі традиції вокального мистецтва.

Отже, **метою статті** є розгляд основних педагогічних проблем формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта в контексті фахової підготовки.

Виклад основного матеріалу. У науково-методичній літературі специфіка вокальної підготовки майбутніх педагогів-музикантів розглядалась в різних аспектах: методика співу з позицій професійного виконавства (Л. Дмитрієв, М. Микиша, В. Морозов та ін.); досліджувались питання вокально-виконавської підготовки майбутніх вчителів музики у ВНЗ (О. Баженова, К. Барвінська, В. Ємельянов, О. Плеханова та ін.) та питання оволодіння вокально-виконавською технікою (Н. Гребенюк, К. Матвєєва, А. Менабені). Проблемам розвитку співацького голосу і вокально-естетичного виховання школярів присвячені праці Д. Огороднова, Г. Струве, Г. Стулової, Т. Шастіної, Ю. Юцевич та ін. Дослідження сучасних педагогів (В. Антонюк, К. Судаков, Г. Маляренко) і психологів (Л. Бочкарьов, І. Калмиков, Г. Шпет) підкреслюють, що саме вокальна культура вже на ранніх етапах розвитку особистості суттєво впливає на формування свідомості, мислення, почуттів і відчуттів, оскільки

мозок людини природно сприймає спів з моменту народження.

Особливий характер набуває вокально-виконавська культура в діяльності вчителя музики, що проявляється в інтеграції його виконавських і педагогічних якостей. Це складний, багатогранний процес, в якому музичні, художні, артистичні здібності допомагають здійсненню творчої педагогічної діяльності.

Відповідно сучасним вимогам музичної освіти, музично-виконавській, зокрема вокально-виконавській підготовці приділяється значна увага в структурі професійних компетенцій педагога-музиканта. Серед вимог до вокальної підготовки фахівців, що містять формування необхідних вокально-педагогічних знань і умінь для постановки академічної манери виконання, знання об'єктивних закономірностей співочого голосоутворення і основ вокальної методики, особливостей розвитку дитячих голосів і принципів їх охорони, володіння методикою роботи з дитячими голосами, є ще одна актуальна вимога - володіння вокальною культурою виконання. [3, с. 42].

Видатні педагоги-музиканти (О. Апраксина, Л. Арчажнікова, Д. Кабалевський і ін.) відзначали, що володіння навичками виконавської діяльності є неодмінною умовою професійної підготовки педагога-музиканта. Ними особливо підкреслювалось, що в рішенні музично-виховних і освітніх завдань виконавська діяльність вчителя мистецьких дисциплін повинна виступати в єдності з педагогічною складовою. Саме в педагогічній спрямованості вчені бачать особливості музично-виконавської діяльності педагога-музиканта, яка передбачає: орієнтацію на дитячу аудиторію; прагнення захопити дітей музикою на основі власного музикування; залучення учнів до спільної виконавської діяльності; пробудження їх творчих здібностей, уяви, асоціативного мислення та ін. [1, с. 162].

Вокально-виконавська культура у студентів спеціальності «Музичне мистецтво» формується в процесі освоєння ними різних навчальних фахових дисциплін. Особлива роль належить різним видам співочої діяльності – сольному, ансамблевому, хоровому співу, а також співу в процесі проходження педагогічної практики в школі при роботі з дитячими голосами.

Загальновизнаним є той факт, що спів – найбільш поширений і один з найдоступніших видів виконавської діяльності. Однак, не дивлячись на легкість і доступність даного виду музичної діяльності, мистецтво співу опановують не всі. Це пов'язано з тим, що процес постановки голосу здійснюється на протязі тривалого періоду, вимагає формування уявлень про еталонне звучання співочого голосу, освоєння комплексу певних умінь і навичок.

З плином часу в різних країнах під впливом об'єктивних і суб'єктивних причин еталон звучання голосу, як у сольному, так і в хоровому співі змінювався. Функціональний розподіл музичного мистецтва призвів до формування народної, естрадної та академічної манери співу. Відповідність співочого звуку виконавця певної традиції і манері співу складає суть вокальної культури співака.

Вслід за виконавством змінювалися і методи навчання співу. Кожна вокальна школа, пройшовши свій історичний шлях, формувалася на основі загальної та музичної культури нації, під впливом фонетики рідної мови, що знаходило відображення в різних підходах до методики постановки голосу.

Практичний досвід доводить, що не тільки той педагог-музикант зможе зацікавити учнів до вокального мистецтва, хто сам володіє професійними вокальними навичками, добре поставленим співочим голосом, а й той, хто озброєний науково-методичними та історико-педагогічними знаннями. При цьому важливу роль в підготовці педагога-музиканта відіграє набуття знань про вокально-педагогічну і виконавську культуру минулого. Актуальним, на наш погляд, є висловлювання дослідника в області вокального мистецтва І. Назаренко: «У будь-якому мистецтві, в тому числі і в співочому, правильний розвиток практики без знання історії та належної розробки теорії неможливий» [6, с. 18].

В Україні формування високої виконавської культури майбутнього педагога-музиканта неможливе без залучення народних вокально-виконавських традицій, з яких переважно складалася музична культура минулого в процесі послідовної передачі від покоління до покоління морально-естетичного і художнього досвіду.

Формування вокально-виконавської культури як важливого компонента професійно-педагогічної культури педагога-музиканта пов'язане не тільки з професійними знаннями, вміннями і навичками, які студент набуває в класі сольного співу, роботі над репертуаром, але й з індивідуальними особливостями, що є пріоритетними складовими його професійних та загальнокультурних якостей [2, с. 18]. Професія педагога-музиканта складна і багатогранна. Щоб пробудити в дітях любов до музики, навчити їх відчувати і цінувати її красу, вміти розвивати музичні і творчі здібності учнів, педагог-музикант потребує наявності певних професійних і особистісних якостей [3, с. 179]. Аналіз вокально-виконавської практики в навчальному процесі майбутнього педагога-музиканта дозволяє виділити наступні якості, що характеризують його вокально-виконавську культуру: музичальність, що містить художнє втілення, чисте інтонування, художній смак; сукупність вокально-виконавських знань, умінь і навичок, що сприяють досягненню єдності інтонаційно-образного сприйняття, відтворення

вокального твору відповідно характеру, стилю і жанру; креативність - ставлення до виконавства як до творчого процесу, як особливе вміння виконувати, інтерпретувати, переживати музику, наповнювати твори особистісним змістом; артистизм, що містить образне мислення, спостережливість, вміння володіти своїм тілом, мовну виразність; особистісна професійна позиція — яскраво виражене і обґрунтоване ставлення до вокально-виконавської та педагогічної діяльності [5, с. 179].

Для формування високого рівня вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта необхідне рішення таких педагогічних завдань, як:

- розвиток індивідуальних особливостей, що складають пріоритетні професійні якості майбутнього педагога-музиканта в галузі вокального виконавства;
- озброєння майбутніх педагогів-музикантів теоретичними знаннями і практичними вміннями, необхідними для успішного розку їх вокально-виконавської культури;
- виховання готовності майбутніх педагогів-музикантів до процесу формування вокально-виконавської культури у дітей;

— організація активної діяльності студента в сфері вокально-виконавської творчості в процесі аудиторної та позааудиторної роботи.

Педагог-музикант як особистість і професіонал розвивається в ході навчання, виховання, виконавської і педагогічної практики. Отже, процес формування вокально-виконавської культури майбутніх педагогів-музикантів може бути успішним і ефективним, якщо в процесі навчання будуть реалізовані наступні педагогічні умови:

- педагогічний супровід фахової підготовки майбутнього педагога-музиканта предметами вокально-виконавського циклу: «клас постановки голосу», «клас вокального ансамблю», «клас естрадного співу», «клас народного співу», що містять комплекс практичних завдань, методичні рекомендації для самостійної роботи студентів, матеріали діагностики якості вокально-виконавської підготовки;
- посилення етнопедагогічної спрямованості змісту вокальної підготовки майбутнього вчителя музики шляхом збагачення навчальних дисциплін матеріалами, що розкривають українські співочі традиції, розробки відповідного дидактичного супроводу – спецкурсу «Основи українського традиційного вокального виконавства»;
- розробка і впровадження в освітній процес майбутнього педагога музиканта навчально-методичних комплексів дисциплін: «Історія і педагогіка вокального виконавства», «Основи традиційного вокального виконавства», «Методика вокальної роботи», що, на нашу думку, мають високий педагогічний потенціал для формування

вокально-виконавської культури майбутнього фахівця [4, с.52];

– інтеграція аудиторної і позааудиторної навчальної, нормативної і самостійної, концертно-практичної діяльності студентів, що спрямована на формування професійних вокально-виконавських компетенцій майбутнього педагога-музиканта. Як аудиторна, так і позааудиторна діяльність по формуванню вокально-виконавської культури майбутнього вчителя музичного мистецтва містить весь комплекс практичних, виховних, освітніх і розвиваючих цілей процесу навчання. Так, до видів позааудиторної роботи можна віднести залучення студентів до концертно-просвітницької діяльності в загальноосвітніх школах, проведення конкурсів та студентських олімпіад на краще виконання українських вокальних творів. Невід'ємною частиною позааудиторної роботи студентів є відвідування філармонійних концертів, прослуховування записів майстрів українського і світового вокального мистецтва, відвідування майстер-класів, які формують у майбутніх фахівців навички вокальної роботи з учнями;

– використання моніторингу як засобу контролю динаміки формування вокально-виконавської культури майбутніх педагогов-музикантів. Моніторинг рівня розвитку вокально-виконавської культури майбутніх вчителів музичного мистецтва спрямований на визначення відповідності навчального процесу передбачуваному результату. Мета моніторингу – в системній діагностиці якісних і кількісних змін розвитку компонентів, що характеризують структуру і зміст вокально-

виконавської культури майбутнього педагога-музиканта.

Висновок. Інтеграція загальнопедагогічних і спеціальних знань, умінь і навичок в єдиний комплекс музично-педагогічних здібностей майбутнього вчителя музичного мистецтва вимагає ретельного вивчення педагогічних підходів до їх розвитку. Вокально-виконавська культура є домінуючим компонентом в ансамблі виконавських якостей педагога-музиканта. Вокально-виконавські дисципліни (вокальний клас, диригування, вокальний ансамбль) передбачають подальшу реалізацію на практиці набутих умінь і навичок, що ґрунтуються на розвитку музичних, художніх, артистичних здібностей і допомагають здійсненню творчої педагогічної діяльності.

Формування вокально-виконавської культури як важливого компонента професійно-педагогічної культури педагога-музиканта можливе у безпосередній роботі перед аудиторією з концертними, виконавськими номерами, як лектора, музиканта-просвітителя, організатора й учасника колективного мистецького заходу.

На основі аналізу науково-педагогічної та спеціальної музичної літератури ми дійшли висновку, що одним із можливих вирішень проблеми формування вокально-виконавської культури майбутнього педагога-музиканта у вищому навчальному закладі може стати професійне навчання, що гармонійно поєднує педагогічну і вокальну підготовку, спрямоване на виховання творчої особистості майбутнього педагога-музиканта в творчих умовах, освітньому просторі, створеному у вузі.

Література:

1. Абдуллин Э.Б. Теория музыкального образования: Учебник для студ. высш. пед. учеб. заведений / Э.Б.Абдуллин, Е.В.Николаева. – М.: Издат.центр «Академия», 2004. – 336 с.
2. Гребенюк Н. Є. Вокально-виконавська творчість: психолого-педагогічний та мистецтвознавчий аспекти: [монографія] / Н. Є. Гребенюк. — К.: НМАУ ім. П. І. Чайковського, 1999. — 269 с.
3. Давидов Н. Теоретичні основи формування виконавської майстерності/ Н.Давидов. - К., 1996. - 115 с.
4. Нургаянова Н.Х. Повышение качества подготовки будущего педагога-музыканта на основе модульной технологии обучения // Образование и саморазвитие: Научный журнал. – Казань: Центр инновационных технологий. – 2010. – №1(17). – С.51-56.
5. Професійне становлення майбутніх вчителів мистецьких дисциплін: теорія і технологія: Монографія / За загальною редакцією І. А. Зязюна. – К.: Наукова думка, 2003. – 262.
6. Руденко Г. Художня майстерність музиканта-виконавця/ Г.Руденко.- Вид. друге. доп. та перероблене. – К., 2009. – 170 с.